

DONELAIČIO ŽEMĖ

LEIDŽIA
KRISTIJONO DONELAIČIO
DRAUGIJA
Laikraštis įsteigtas 1992 m.

2012 m.
II pusmetis
Nr. 3-4 (207-208)

KŪČIOS
SENOVINĖ LIETUVIŲ
ŠEIMOS ŠVENTĖ
PRIE ŠVENTINIO KŪČIŲ STALO
SĖDAMA UŽTEKĖJUS
VAKARINEI ŽVAIGŽDEI

Kristijonas Donelaitis

Ant žiemos narsai jau vėl rūstaudami grįžta,
Ir šiaurys pasišiaušęs vėl mus atleikia gandint.
Vei kaip ant ežerų visur langai pasidaro,
Lygiai kaip antai stiklorius įdeda stiklą.

Taipgi dabar jau vėl sviets sveikint
pradeda žiemą.

Ak, jau ben ir reik; Kalėdų didelė šventė
Artinas, ir atpentai nor poryt pasibaigti.

Maironis

Šarmotas rytys nebeblaško sniegu,
Tik, kvapą užimdamas, spaudžia
Ar pirštais gudriais ant grinčiutės langu
Žvaigždelėmis verpalą audžia.

Aplinkui nei balso! Tiktai vargdieniai –
Bekyšo iš pusnių eglytės;
Tik kartais nuo beržo šarmos garbiniai
Nukrinta kaip lapas nuvytęs.

Švenčiame VYTAUTO LANDSBERGIO, Lietuvos Valstybės pirmojo vadovo, atkūrus Nepriklausomybę 1990 metais, garbingą 80-metį

Lietuva prie Baltijos
ir Pasulyje

Vytautas Landsbergis, Nepriklausomybės architektas, sąžiningas ir drąsus politikas, nuteikęs tautą beginkliu pasipriešinimu įveikti klastingą okupantą, nubrėžė kelią, kuriuo šiandien eina Lietuva. V.Landsbergis, ryžtingai atmetęs priešininkų brukamą „žingsnis po žingsnio“ pražūtingą delsimo politiką, vadovaudamas Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai – Atkuriamajam Seimui, turėjusiam Sąjūdžio daugumą, įgyvendino siekį „Nepriklausomybę – dabar!“, kuris lėmė greitą Sovietų Sąjungos griūtį. Žengiant Vytauto Landsbergio bekompromisiškų nuostatų keliu, Lietuvos žmonėms atsivėrė blogio imperijos vartai į Laisvę, mūsų valstybė priimta į Jungtinių Tautų šeimą, įstojo į Europos Sąjungą ir Šiaurės Atlanto sutarties organizaciją – NATO.

Vytautas Landsbergis yra užsienyje žinomiausias Lietuvos politikas.

Mene habil. dr. prof. Vytautas Landsbergis – nepranoktas Mikalojaus Konstantino Čiurlionio kūrybos – dailės, muzikos ir literatūros – tyrinėtojas bei jo fortepijoninių kūrinių atlikėjas. Jubilias yra daugelio Europos ir JAV universitetų garbės daktaras, per 100 knygų bei studijų meno, kultūros ir politikos tematika autorius, Norvegų tautos taikos ir Nacionalinės premijų laureatas, pagerbtas Lietuvos ir daugelio šalių aukščiausiais apdovanojimais.

Visa Vytauto Landsbergio giminė puoselėjo ištikimybę ir meilę Tėvynei. Tėvas Vytautas Landsbergis-Žemkalnis buvo 1918-1920 metais Nepriklausomybės kovų savanoris, jo tėvas Gabrielius Landsbergis-Žemkalnis – lietuvių tautinio atgimimo XIX-XX amžių sandūroje veikėjas. Mama Ona Jablonskytė-Landsbergienė, žymaus kalbininko, vadinamo lietuvių bendrinės kalbos tėvu, Jono Jablonskio dukra. Abu protėviai carinės Rusijos laikais persekioti už lietuvišką veiklą.

Mes, „Alko“ bendraminčiai, didžiuojamės, kad

„Alko“ bendraminčių vardu –
Steponas Lukoševičius, Edvardas Gudavičius, Zenonas Didžiulis, Algimantas Budriūnas, Jonas Puodžius, Bronislovas Bieliauskas, Gediminas Vanagas

Prof. Vytautas Landsbergis

gūdžiu sovietmečiu prof. Vytautas Landsbergis kartu su žmona Gražina Ručyte-Landsbergiene, žymia pianiste, rėmė patriotinę klubo veiklą ir būdavo su mumis. Jubiliatui, dabar Europos Parlamento nariui, nuoširdžiausiai linkime stiprios sveikatos ir ištvermės reikšmingame darbe Europarlamente, kuriame parlamentarams-vakariečiams, nepatyrusiems komunistinio režimo, dar sunku perprasti Rytų Europos tautų skaudžią praeitį, kaip svarbų veiksnį Europos vienybei.

Donelaitis ir Mannas „susitiks“ Nidoje?

Tai būtų labai prasminga. Juk mūsų grožinės literatūros pradininko, genialios poemos „Metai“ autoriaus gimtinė Prūsijos Lietuva, dabar vadinama Mažąja Lietuva, tuomet aprėpė ir poeto tėviškės Lazdynėlių bei Tolminkiemio padangę, ir Klaipėdos kraštą su Nerija. Nors abu didžius kūrėjus humanistus – Kristijoną Donelaitį ir Thomą Manną – skyrė jų gyvenimo laikotarpiai, tačiau juos jungė Prūsijos karalystės, vėliau Vokietijos imperijos erd-

vė, kurioje abu, kaip kūrėjai, išlikdami saviti, susiformavo veikiami vokiškos kultūros. Ar šis „susitikimas“ įvyks, priklausys, kaip Thomo Manno Kultūros centras Nidoje įvertins žurnalisto Leono Stepanausko pasiūlymą – 2014 metų Thomo Manno tarptautinį festivalį skirti Kristijono Donelaičio gimimo 300 metų jubiliejui.

Apie tai rašoma 6 psl.

**Prieš 20 metų, 1992-ųjų gruodyje,
buvo išleistas pirmasis
„Donelaičio žemės“ numeris**

Kristijonas Donelaitis
1714 - 2014

Doc. dr. Arūnas Baublys,
Klaipėdos universitetas

K. Donelaičio epochos dvasiniai ir politiniai iššūkiai

Tešiamė spausdinimą Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institute 2011 m. spalio 20-21 dienomis surengtos konferencijos „KRISTIJONO DONELAIČIO EPOCHOS KULTŪRINĖS INOVACIJOS“, skirtos artėjančiam Kristijono Donelaičio 300 metų gimimo jubiliejui, kai kurių pranešimų, girdėtų konferencijoje, straipsnius ar jų santraukas. Visi pranešimų tekstai bus paskelbti Klaipėdos universiteto moksliniame žurnale ACTA HISTORICA UNIVERSITATIS KLAIPEDENSIS 2014-aisiais, Poeto jubiliejiniiais metais.

Istoriją galima suprasti įvairiai. Vieniems ji yra įdomus ir vertingas patirties šaltinis, puiki mokytoja, kitiems netikėtumų ir paradokso kupina, dažnai jų lūkesčių neatitinkanti realybė. Kiekvienas istorijos tyrėjas imdamasis vertinti jos procesus paprastai skelbiasi ieškosiantis tik tiesos ir būsiąs jos procesų nešališkas bei objektyvus vertintojas. Viso to siekiant nepaprastai svarbu apibrėžti tam tikrus laiko rėmus, chronologines ribas, tarp kurių vykusius procesus įtaškoje formavosi konkretūs istorijos virsmai.

Vertinti epochą niekada nebuvo lengva, nes procesai, formuojantys ją savo šaknimis, neretai siekia gerokai giliau į praeitį, o jos refleksija paprastai gimsta ir transformuojasi net kelis sykius, priklausomai nuo ją vertinančių asmenų tikslų ir uždavinių bei norimų išvalgų.

Jau pats epochos apibrėžimas, jos ribų nustatymas neretai gali sudaryti nemažai keblumų, nes priklauso nuo siekių ir išankstinių nuostatų. Net ir siekiant tariamai sterilus objektyvumo, neišvengiamai tenka vadovautis savo paties subjektyviu tos epochos supratimu. Tačiau dar sunkiau operuoti epochos sąvoka, kai kalbama apie vieną ar kitą fizinį asmenį, nes pirmiausia tenka atsakyti į labai paprastą, bet esminį klausimą – ar asmuo formavo epochą, ar epocha turėjo įtakos asmens veiklai ir ją formavo. Šis banalus klausimas neretai turi nepaprastai didelę svarbą tiek viso tyrimo konstruktyvumui, tiek galutiniam rezultatui.

Kaip apibrėžti Kristijono Donelaičio epochą ir jos chronologines ribas? Paprasčiausias būdas, kuris galėtų būti patogus ir galimai sulauktų mažiausiai priekaištų, apsiriboti jo gyvenimo metais 1714-1780. Tačiau tai būtų priimtina tik biografui, kuris tiria asmens gyvenimą nuo jo gimimo iki mirties. Toks požiūris veikia tik tyrimui, kai iš užmaršties išlukštenamas iki tol pamirštas, nors konkrečiu laikotarpiu buvęs reikšmingas asmuo. K. Donelaičio atveju tai nelabai tinka, nes jo asmenybė yra sulaukusi ne vienos įvairiaplanės ir įvairiapjūvės analizės, kurios savo išvalgomis kai kada kertasi ar į dienos šviesą iškelia įvairius jo gyvenimo ir veiklos aspektus, aptarinėjamas iki mūsų dienų.

Kristijono Donelaičio epochos pradžią reiktų laikyti 1709-1711 metų didžiojo maro laikotarpį, kuris tarsi takoskyra padalino Prūsijos istoriją į dvi dalis. Prūsija iki maro ir po jo. Ši katastrofa gal ir nebūtų tokiu svarbiu atskaitos tašku, jeigu ne jos netekčių mastas (250 000 mirusiųjų), kuris dar ilgai buvo jaučiamas K. Donelaičio gyventojų ir jo profesinės veiklos aplinkoje. Tai labai skaudžiai paveikė tą etnosą, kurio kalba vėliau kūrė būsiamasis grožinės literatūros lietuvių kalba pradininkas. Kitaip tariant, dar iki jo gimimo jos prakilnybė istorija negailėstingai lėmė daugelį būsimo gyvenimo aplinkybių.

Ką laikyti epochos pabaiga? Tai

dar sunkesnis klausimas. Jau vieną reiškia „Pietizmo“ ar „Apšvietos“ sąvokos, kurios taip pat tapatinamos su šiuo laikotarpiu. Ar galima teigti, kad Kristijono Donelaičio epocha baigiasi su poeto mirtimi? Turbūt ne, nes jo sukurti „Metai“ dienos šviesą išvydo tik Liudviko Rėzos dėka ir tik 1818 metais, praėjus net 38 metams po jo mirties. Tokiu būdu ne tik jo kūryba, bet ir jis pats pratęsė savo poveikį laikotarpiui, gerokai ilgesniam, nei tai galėjo suteikti jo paties kūniškoji egzistencija. Jei žvelgsime šiuo rakursu, jo epocha tęsiasi tol, kol jo kūryba, bent jau taja kalba, kuria jis kūrė, buvo galinčių skaityti, o tai reiškia suprasti ir vertinti. Tačiau šio pranešimo tikslas yra ne K. Donelaičio kūrybos vertinimas ir jos poveikis, tad apsiribosime tik laikotarpiu, kuriame jis gyveno ir kuris turėjo įtakos jo gyvenimui.

Politiniai iššūkiai

Jau 1660 m. Olivos taikos sutartimi Prūsijos kunigaikštystė įgavusi pilną suverenumą atsikratė leno saitų, kurie ją rišo su Abiejų Tautų Respublika. Prūsijos, kaip karalystės, istorijos pradžia dera laikyti 1701 metus, t.y. kunigaikščio Frydricho III karūnaciją ir jo tapimą Prūsijos karaliumi Friedrichu I.

Kristijono Donelaičio epochos pradžioje Prūsija išgyveno esmines politines transformacijas. Vos metai iki Kristijono gimimo prasideda Frydricho Vilhelmo I valdymas, kuris tęsiasi nuo 1713 iki 1740 metų. Jo esmė – valdžios centralizacija, monarchinio absoliutizmo stiprinimas, kariuomenės stiprinimas ir krašto valdymo perfekcionistinė kontrolė bei neregėtas taupymas. Jo iniciatoriumi buvo pats Frydrichas Vilhelmas savo asmeniniu pavyzdžiu, atsisakydamas, jo nuomone, bereikalingų dvaro prabangos elementų, pradedant dvaro pareigūnų etatų mažinimu ir baigiant asketiška buitimi bei tam tikra prasme visuomenės aprangos stilizacija, kuriai buvo būdingas įvairių rūgų uniformų įvedimas.

Šiuos Frydricho Vilhelmo charakterio bruožus ir polinkį į taupumą neabejotinai sąlygojo jo konfesinė priklausomybė, nes kalvinizmo dvasia nepakentė tuščios prabangos, o darbo etika pripažino tik tai, kas buvo praktiška, t.y. tai, kas galėjo būti pateisinama tik būtiniausių gyvybinių poreikių palaikymui. Prabangoje, pertekliuje ir švaistūniškame gyvenime Kalvino pasekėjai matė ne tik moralinį nuosmukį, bet ir nepagarbą Dievui. Asketinis religingumas implikavo suvokimą, kad Dievas šlovinamas ne tik bažnyčioje pamaldų metu, bet ir kasdieniniu gerai atliktu darbu, o sąžiningai tarnaujant savo pašaukimui, galima patirti Dievo malonę, be kurios negalima pelnyti išganymo. Nors tuo laiku kalvinizmo teologinę doktriną išpažįstančiuose kraštuose įvyko nemažai esminių reformų, kurios moderniza-

vo ne tik valstybę, bet ir jos piliečių gyvenimą, Prūsijos karalystės valdovas, neparodė iniciatyvos keisti esamą luominę savo pavaldinių struktūrą ir panaikinti baudžiavą, nors didžiojo maro nualintam kraštui tai galėjo atnešti ženklų pokyčių ir greitą ekonominį augimą. Jis tiesiog tikėjo, kad, tinkamai sutvarkius valstybės gyvenimą, visi sąžiningu darbu galėtų pasiekti gerovę.

Frydricho Vilhelmo valdymo pagrindiniu akcentu galėtų būti įvardijamos ginklavimosi varžybos. Jam pradėjus karaliauti, Prūsijos kariuomenė turėjo tik 36 000 karių, o valdymo pabaigoje, 1740 m., jos skaičius jau siekė 80 000 karių ir karininkų. To laiko Europoje tai buvo ketvirta pagal dydį kariuomenė, kuri dėl disciplinos ir apmokymo pranoko net skaičiumi didesnius karo junginius. Muštras, taip vadinamas kasdieninis „driilius“, kuriuo buvo palaikoma drausmė ir armijos kovinė dvasia, veikiai buvo perkelta ir į civilinį gyvenimą. Netankiai apgyvendintame krašte su nedideliu savanorių skaičiumi net ir kilmieji, tiksliau jų atžalos, privalėjo lygiai su kitais susipažinti su karo mokslais. Nors iš pradžių šis reikalavimas, kad kilmiejių atžalos nuo 12 iki 18 metų būtų auklėjamos karo dvasia tam tikslui įrengtuose kadetų korpusuose, ir buvo sutiktas nelabai palankiai, bet jaunimo auklėjimas drausmės, asketiškos aplinkos ir paklusnumo dvasia greitai davė pageidaujamų vaisių, todėl Frydrichas Vilhelmas I su lengva ironija pamin-

ėsmenis Frydricho Vilhelmo indėlis buvo valstybinės valdžios centralizavimas. Jo įsteigta generalinė direktorija tapo vėlesnių ministerijų prototipu. Buvo kuriami valstybiniai grūdų sandėliai, pirmiausia turėję strateginės reikšmės kariuomenei bei sudarę prielaidas kaupti valstybinius maisto rezervus, kurie pašalintų bado grėsmę galimų katastrofų ar kitų neramumų metu. 1737 m. įvestas privalomas vaikų lavinimas, o prie universitetų steigiamos ūkio plėtotei lavinimo katedros. Merkantilinė ūkio politika, persikėlėlių, tokių kaip zalcburgiečių, dėl religinių įsitikinimų persekiojimų turėjusių palikti savo tėvynę, pakvietimas į retai apgyventas Prūsijos teritorijas ir sudarant jiems palankias įsikūrimo sąlygas padvigubino valstybės biudžeto įplaukas jo valdymo metu.

Mirus Frydrichui Vilhelmui I, sostą paveldėjo jo sūnus Frydrichas II, vėliau pramintas Didžiuoju. Jo valdymo metais (1740-1786) sužkariauta Silezija ir per pirmąjį Abiejų Tautų Respublikos padalinimą (1722) iš jos prijungtomis teritorijomis Prūsija padidėjo nuo 119.000 iki 195.000 kvadratinų kilometrų, o gyventojų skaičius išauga nuo 2,25 iki 5,4 milijonų, taigi daugiau nei dvigubai.

Įdomi ir kartu labai prieštaringa buvo Frydricho Didžiojo asmenybė. Jaunystėje nesutardamas su tėvu, kuris nenorėjo suvokti sūnaus polinkio į filosofiją ir menus, ketino net pabėgti iš rūmų. Sulaukęs 26 metų tapo masonu, o 1739 metais net įstei-

patarimų nesilaikė. Tai geriausiai liudija Abiejų Tautų Respublikos padalinimo iniciatyvos.

Kaip ir tėvas, jis toliau stiprino kariuomenę, kuri per pirmuosius dvidešimt jo valdymo metų padidėjo iki 162 000 karių. Tokia kariuomenė brangiai kainavo – surydavo net 72 proc. valstybės biudžeto, bet buvo pati moderniausia kariuomenė Europoje.

Būdamas Apšvietos epochos absoliutizmo atstovu jis panaikino fizines bausmes, apribojo cenzūros galias, sukūrė visuotinės teisės Prūsijoje atsiradimo prielaidas ir pagrindus. Pasinaudodamas religinės laisvės nuoseklią plėtra dar plačiau atvėrė Prūsijos sienas religiniams migrantams, išskyrus žydus. Juos jis laikė potencialiai pavojingus valstybei, o ribotą jų skaičių, saugomą specialaus įstatyminio statuso, palaikė, kaip pats aiškino, iš reikalo prekiaujant su lenkais. 1763 m. Frydrichas II Pomeranijos provincijoje nesėkmingai bandė panaikinti ir baudžiavą, bet jau 1764 m. po tvarkiu uždraudė valstiečių nuvaramą nuo žemės.

Visa tai leido Prūsijai tapti viena galingiausių ir įtakingiausių Europos valstybių. Teritoriniai pokyčiai suteikė teisę Frydrichui Didžiajam pakeisti ir titulą: karalius Prūsijoje tapo Prūsijos karaliumi.

Dvasiniai iššūkiai

Prūsijos bažnytinis vaizdas, kuris susiklostė tuojuo po kunigaikščio Albrechto pastangomis įvestos reformacijos, K. Donelaičio epochos laiku jau gerokai kitoks ir patiria vis didesnes transformacijas.

Pirmoji pasaulyje tikiškai homogeniška liuteronų valstybė, kurią kai kurie Lietuvos reformacijos istorikai dar ir šiandien laiko vienu iš svarbių, jei ne svarbiausių, reformacijos plėtros LDK veiksnių, ypač Žemaitijai, jau nebėra grynai liuteroniškas kraštas.

Kunigaikščiui Jonui Žygimantui [Johann Sigismund (1608-1619)] 1613 metų gruodžio 25 dieną perėjus iš liuteronų tikybos į reformatų, pastarasis neįgyvendino savo kaip valdovo galių ir nepakeitė viso krašto tikėjimo, tačiau sudarė prielaidas bent jau plačiau krašte plisti reformaciniu pagrindu atsiradusių dvasinių judėjimų įvairovei, nors sąžinės laisvės ir negarantavo.

Esminis Frydricho Vilhelmo I nuopelnas dvasiniame gyvenime buvo jo proteguotas Pietizmas. Būdamas kalvinistas, valdovas iš esmės paskatino dvasinį liuteronų bažnyčios atsinaujinimą. Šiuo žingsniu jis neprieštaravo savo religiniams įsitikinimams. Ortodoksijos įsigalėjimas, kuris vyko po reformacijos vedlių mirties, apėmė ne tik liuteronų, bet ir kalvinistų bažnyčias. Tačiau pastarojoje jis nebūvo toks ryškus ir ilgalaikis bei įvairiaplanis, kokių jis išvirto tarp Liutero sekėjų. Čia jis pasiekė tokį mastą, kad net artimiausias Marty-

Karalius sveikina atvykusius Zalcburgo emigrantus

tas „Soldatenkönig“, t.y. „kareivių karaliumi“. Tačiau jis neskubėjo veltis į karus ir per visą savo valdymo laikotarpį modernizuotos kariuomenės pajėgumus išbandė tik vieną kartą 1713 metais, Šiaurės karo metu, karalystei įgydamas naujų teritorijų.

gė ložę dvaro tarnautojams, bet 1740 metais tapęs valdovu, nors savo veikloje ir nutraukė, tačiau palaikė ryšius su ložės nariais. Tėvas kurdamas stiprią valstybę vertino taikius santykius su kaimynais ir iš esmės neskatino savo sūnaus naudotis jėga, bet šis paragavęs valdžios tėvo

no Liuterio bendražygis Pilypas Melanchtonas tapo ortodoksijos šalininku persekiojimo taikiniu. Anot U. Šionborno, ortodoksija buvo vienas veiksnių, kuris savo laiku lėmė ir valdančiosios dinastijos Prūsijoje konvertavimą į kalvinizmą.

Keldamas valstybės ekonomiką, karinę galią, monarchas ypatingą dėmesį skyrė Prūsų Lietuvos gyventojų švietimui, be to, ir religingumui ugdyti.

Frydricho Vilhelmo I dėka Prūsijos lietuviškoje dalyje buvo įsteigtos 275 mokyklos (vien Klaipėdos apskrityje atsirado 77 mokyklos su dėstoma lietuvių kalba). 1737 m. kovo 3 dienos potvarkiu visame krašte įvestas vaikams nuo penkerių iki keturiolikos metų amžiaus privalomas mokyklos lankymas.

Nors lietuvių valstiečių lažinininkų socialinė padėtis, lyginant su kolonistų, kurie visada mokėjo činšą, ženkliai nepagerėjo, tačiau galimybė mokytis, tapti raštingais žvelgiant į ateitį suvaicino reikšmingą vaidmenį socialinės ir kultūrinės atskirties, kuri iki tol buvo labai stipri, palapsniškai niveliacijai.

Tai, kad pradėdant 1736 m. Prūsijos valdžia specialiu potvarkiu įsakė lietuviško-

Zalcburgo emigrantai- „tikėjimo pabėgėliai“ dėkoja Dievui pasiekę Prūsijos žemes

se mokyklose dėstyti ir vokiečių kalbą, XX a. istorikų buvo vertinama gana vienareikšmiškai, kaip potencialios germanizacijos pradžia. Su šiuo teiginiu, žvelgiant iš istorijos perspektyvos, nesutikti būtų sunku, tačiau, žvelgiant iš XVIII a. perspektyvos, drįsčiau šį potvarkį vertinti teigiamai.

Kalbinės alternatyvos, ar tiksliau dvikalbystės, ugdytas teoriškai iš esmės pabaigė lietuviško etnosio ignoravimo valstybės viešajame gyvenime, kur jam dar nuo ordino laikų buvo apibrėžtas tik potencialiai pigios darbo jėgos vaidmuo, periodą. Kalbos mokėjimas, tiesa, tik teoriškai, dėl tebesančios baudžios, panaikintos 1811 m., bet vis tik sudarė prielaidas to siekiantiems ateičiai pradėti judėjimą socialinės hierarchijos pakopomis ir siekti to, ką galime šiandieną laikyti profesiniu lavinimu ar specialiomis profesinėmis žiniomis, įgyjamomis savarankiškai.

Mokykloms reikėjo mokytojų, bažnyčioms – kunigų, kurie mokėtų lietuvių kalbą. Būtent Frydrichas Vilhelmas I tapo steigėju nuo 1718 iki 1944 m. egzistavusio Karaliaučiaus lietuvių kalbos seminaro, kuris veikė universiteto Teologijos fakultete. Jo požiūriu į lietuvių tautinės grupės dvasinius reikalus rimtumą geriausiai atspindi tai, kad jo iniciatyva analogiškas lietuvių kalbos seminaras buvo įsteigtas Pietizmo centru tapusiame Hallės universiteto Teologijos fakultete, kur veikė nuo 1727 iki 1740 m.

XVIII a. Prūsijoje lietuvininkų tikybinė padėtis pagerėjo. Tam įtakos turėjo Pietizmo sąjūdis, kurio įtakoje atsiradęs surinkimininkų judėjimas Dievo žodį plėtojo ir vie-

tos gyventojų kalba. Plėtėsi bažnyčių tinklas, net 20 naujai įsteigtų parapijų lietuvių kalba buvo vedamos pamaldos. Viso to pasekmė – išaušęs bažnyčios lankomumas ir vietos gyventojų raštingumas.

Nors baudžiava ir trukdė kiek ryškiau formuotis lietuviškai inteligentijai, išskyrus dvasininkus, kurių taip pat nebuvo daug, šios priemonės ne tik paskatino sąmoningai suvoktą religingumą, bet ir pasitarnavo gyventojų raštingumo plėtrai. Svarbiausia Frydricho Vilhelmo I valdymo išdava lietuvininkų dvasiniame gyvenime buvo laiku atgaivintas gimtąja kalba švietimas, kuris ją išlaikė viešajame (bažnyčioje) gyvenime iki prasidedant tautiniam atgimimui Didžiojoje Lietuvoje, tad tam tikra prasme prisidėjo ir turėjo didelę reikšmę lietuviškumo išsaugojimui apskritai.

Priešingai nei jo tėvas, Frydrichas Didysis jau savo valdymo pradžioje atsiribojo nuo pietizmo ir tai reiškė, kad pietizmas galutinai praras įtaką ne tik akademiniam, bet ir bažnytiniame gyvenime. Valdovas atvirai stengėsi parodyti savo abe-

mokymų reformoje įsigalėjo Peta- lozi pedagoginės mintys. Jų kontekste pradėti steigti ir mokytojų seminarai, kuriuose rengti ir lietuviškų mokyklų mokytojai.

Religinis abejingumas buvo ta valdovo pozicija, kuri ir toliau plačiai atvėrė kelius tolesnei dažnai religiniu pagrindu vykusiai imigracijai iš visos Europos. Tie ženkliai pajvairino ne tik religinę, bet ir tautinę Prūsijos karalystės sudėtį.

Neturint pakankamai lietuviškos inteligentijos, nesusijusios su bažnyčia, bei nesant prielaidų pastarajai greitai atsirasti, lietuvininkų raštingumas nedavė tokių rezultatų, kurie būtų pasitarnavę ryškiam tautinio tapatumo kristalizavimuisi. Lietuviškumas čia liko ir plito tik religinėje plotmėje. Valstybės posūkis nuo pietizmo Apšvietos idėjų link sudarė prielaidas apie 1750 metus atsirasti Klimkaus Grigelaičio surinkimui, kuris, stipriai paveiktas zalcburgiečių atsinešto persekioto religingumo sampratų, neskatino lietuvininkų politinio ir nacionalinio savarankiškumo jausmų.

* * *

Apibendrinant galima būtų teigti, kad Kristijono Donelaičio epocha pasižymėjo dviem svarbiais akcentais.

Tuo laikotarpiu Prūsija politikos sferoje tapo viena centrinių jėgų, formavusių Europos politikos raidos strategiją. Su Prūsija dėl jos staiga, tačiau nuosekliai ir dinamiškai ekonominio bei karinio augimo privalėjo skaitytis ne tik jos tiesioginiai kaimynai, bet ir kiti didieji Europos politikos žaidėjai. Lietuviškai Prūsijos gyventojų daliai šis pokytis didelių pasekmių neturėjo, tačiau buvusios Abiejų Tautų Respublikos – LDK ir Lenkijos valstybės – lietuviams prarado politinį valstybingumą patekdami Rusijos imperijos įtakon, be to, buvo išstumti iš Europos gyvenimo ilgam laikui.

Dvasinėje plotmėje valstybės reformos per mokyklą ir bažnyčią antrą kartą po Reformacijos pasitarnavo lietuvių kalbos tarp vietinių gyventojų išlikimui bei sudarė rea-

lingumą religijai. Tik pradėjęs valdyti jis pareiškė: „Visos religijos yra geros, jei jas išpažįstantys žmonės yra garbingi“. Ši citata akivaizdžiai parodė monarcho abejingumą religijai, bet kartu tapo signalu, kad iki šiol siejamas religingumas ir švietimas jau neis ranka rankon ir nebus taip lengvai derinami, kaip prie-

Prūsijos karalius Frydrichas Vilhelmas I mokykloje klausinėja sumišusius mokinius

Graviūros iš „Preussen. Chronik eines Deutschen Staates“

senojo valdovo, kuris nors ir manė, kad gyventojams pakanka Biblijos ir karinio statuto, bet davė postūmį mokyklų su dėstoma lietuvių kalba steigimui.

Nors Halės lietuviškasis seminaras ir nustojo gyvuoti, jo dvytnys Karaliaučiuje, kur, beje, lygiagrečiai veikė ir lenkiškas seminaras, po valdovo iniciatyva atliktos inspekcijos išliko. Valdymo pabaigoje, nuo 1771m., K.A. Cedlico (Zedlitz) tapus liuteronų dvasinio departamento ministru, jo iniciatyva pradėjoje

lias prielaidas jos raštijai įsitvirtinti viešajame gyvenime. Jei tai nebūtų įvykę, sunku įsivaizduoti, ar XIX amžiaus pabaigoje Didžiojoje Lietuvoje, esant spaudos draudimui, būtų galėjęs prasidėti tautinis atgimimas. Mažai tikėtina, ar jis būtų kilęs, jei Kristijono Donelaičio epochoje lietuvių kalbai Prūsijoje nebūtų buvęs skiriamas dėmesys valstybiniu lygmeniu.

Illustracijas parinko DŽ leidėjai

Poetė Aldona Gustas:

„Donelaitis mane lydi visą gyvenimą...“

Leonas Stepanauskas, specialiai iš Berlyno

Aldona Gustas

Ranka pasirošė aprašyti Vokietijos mokslinio baltistų susivienijimo „Baltistenkreis zu Berlin“ 2012 metų užsklandą – lapkričio mėnesio 2 dieną Berlyno Humboldtų universitete vykusią 112-ą konferenciją. Į susitikimus mokslininkai baltistai renkasi pasidalinti mintimis, referuoti savo darbus. Dienotvarkėje dažnai esama ir netikėtumų, tarsi paskatai ir padrašinimui. Šį kartą pačioje pirmoje, donelaitikai – ryšium su artėjančiu Kristijono Donelaičio 300-uoju gimtadieniu – skirtoje dalyje žodis buvo suteiktas lietuvių kilmės poetei Aldonai Gustas, rašančiai vokiečių kalba, tačiau, pačios poetės žodžiais, *savyje jaučiančiai stipriai plakančią lietuvišką širdį*. Tai tragiško likimo vaikas. Aldona gimė Šilutėje. Paskutiniaisiais Antrojo pasaulinio karo metais kartu su motina buvo nublokšta toli į Vakarų. Slinkę metai iš atminties išdildė net ir gimtąją kalbą. Aldona Gustas (Lietuvoje tai buvo Gustaitė) širdžiai artimą Donelaitį pažino jau per vertimus į vokiečių kalbą. Berlyniškės poetės Aldonos Gustas prisipažinimus apie artumą mažlietuvių būrų poetui baltistų konferencijos dalyviai suglaustai taip klausėsi:

Tu mane visą gyvenimą lydi, Kristijonai Donelaiti..

Labai anksti, dar jaunystėje, tavo žodžiai tapo man brangiais...

Poema „Metai“ visam laikui širdyje įžiebė meilę gamtai ir ją mylinčiam žmogui...

Kaip poeto ir kaip sielovadininko, Kristijono Donelaičio žodžiai man vienodai artimi...

Atrodo, kad po tokios išžangos ir konferencijos darbas įgavo papildomą prasmę. Pamąstyti buvo apie ką... Jau ankstesnėje vokiečių baltistų konferencijoje susipažinta su naujai į vokiečių kalbą verčiamų poemos „Metai“ fragmentais. Pagal vertėjo – poeto G. Schneiderio (ilgus gyvenimo metus kaip ir K. Donelaitis atidavusio dvasininko profesijai) skelbtą tezę: „Jei nori versti Donelaitį, tai privalai mokėti 3 kalbas. Tą kalbą, į kurią verti, lietuvių kalbą ir - paties būrų poeto raiškia kalbą“. Šį kartą konferencijoje išgirsta, kad G. Schneideris jau įpusėjęs savo darbą. Jį tęsia. Visgi daug sunkesnėmis aplinkybėmis. Darbštuolį neseniai bandė pakirsti liga. Viena kūno dalis paralyžuota. Ir visgi ranka puslapis po puslapio turtina didįjį sumanymą. Palaikydami ryšius, konferencijos dalyviai linkėjo G. Schneideriui sveikatos pagerėjimo, sėkmės darbe.

Konferencijoje pasidalinta ir kitomis donelaitikos naujienomis. Pavyzdžiui, atkreiptas dėmesys į Vilniuje leidžiamame žurnale

„Kultūros barai“ (2009 metų rugsėjo ir spalio mėn. numeriai) spausdinamus pasisakymus, kad savo veikla garsėjantis Thomo Manno Kultūros centras Nidoje (susietas su to paties vardo memorialiniu muziejumi) galėtų geriau atiduoti savąją duoklę kaip tautas jungiantis kultūrų tiltas. Pavyzdžiui, 2014 metų vasaros tarptautinio festivalio tema po istorinio vasarnamio stogu galėtų būti Kristijono Donelaičio gimtadienis. Galima būtų pakviesti lietuvių būrų poeto vertėjus iš įvairių šalių, mokslininkus su pranešimais, K. Donelaičio kūrybos atlikėjus. Mokslinio susivienijimo pirmininkas profesorius R. Eckertas informavo, kad tikriausiai bus pareikštas pritarimas ir teikiama galima parama, jei to būtų pageidaujama.

Stiprių emocijų prisotinta pirmoji vokiečių baltistų konferencijos dalis nekludė tolimesnei „ramiai“ jos eigai. Su dideliu dėmesiu buvo išklaudytas, o vėliau ir aptartas, Vilniaus universitetą baigusios filologės, dabar doktorantės Greifswaldo universitete Anastazijos Kostiučenko pranešimas apie rašomą disertaciją aktualia tema, kurią galima apibūdinti taip: lietuvių kalbos kaip valstybinės statusas ir su tuo šalyje siejama vietinių tautinių mažumų kalbų padėtis.

Net trys kalbėtojai atstovavo latviškajai konferencijos daliai. Dr. G. Vasiljevičius informavo apie pasirošimus svarbiems jubiliejams Latvijoje. Tai rašytojų Aspazijos ir Janio Rainio gimtadieniai 2015 m. Rašytoja ir režisierė L. Wust-Mundeciema supažindino su Janio Rainio jaunystės dramai „Indulis ir Arija“ pasitarnavusiais šaltiniais. Įdomi baltistės E. Weirich apžvalga apie kasmet, jau nuo 2009 metų, Vokietijos sostinėje rengiamas latvių poezijos dienas.

Trečiajam baltistikos sparnui taip pat nepagailėta laiko. Prof. R. Eckertas informavo apie senprusių filologijos tyrėjus, jų naujausius leidinius. Profesoriaus teiginys: „Nesustojama; dar vis aptinkami nauji keliai, naujos prieigos, nors ilgai rodėsi, kad senprusių tema jau visiškai išsemta“. O apie kruopštų tyrėjų darbą mokslininkas buvo tokios nuomonės: „Viską lemia dėmesys net smulkiausiame radiniui, vėliau – išsamus tyrėjų dialogas“.

... visoms mintims tarsi pritarė konferencijos salėje dviejų marmuro biustų – Vilhelmo ir Aleksandro Humboldtų – tarpusavio žvilgsniai.

Vydūniečiai Bitėnuose savi jau 20 metų

Rima Palijanskaitė, Vydūno draugijos pirmininkė

Tradicinė Vydūno draugijos stovykla Bitėnuose vyko antrąją rugpjūčio savaitę, 5–11 dienomis. Kaip ir kiekviena jų – su įprastais siekiais ir netikėtumais. Vos ne kasdien lijęs

jos pirmininko pavaduotojui, patyrusiam keliautojui ir alpinistui Algimantui Jucevičiui. Puikūs jų organizaciniai gebėjimai ir pasišventimas padėjo suburti žmones iš visos Lietuvos ir drauge atlikti ištisus didžius darbus.

Atminimo juosta su Vydūno žodžiais *Spindulys esmi begalinės šviesos* buvo pagerbtu Vydūno draugijos garbės nariai Birutė ir Kazimieras Žemguliai, svetingai į savo kiemą įsileidę prieš 20 metų atvykstančiuosius vydūniečius iš visos Lietuvos. Ir pirmą kartą, ir kasmet čia atvykstantys pasijunta apgauti jų tėviškos šilumos. Stovykla sunkiai įsivaizduojama be jų globos, pagalbos, kartais patariant ar kantriai pakeliant pasitaikančius stovyklaujančiųjų netobulumus.

Svarbiausi uždaviniai, atvedę čia Vydūno draugiją, jau įvykdyti. Draugijos nariai savo lėšomis 1998 m. patys pastatė Bitėnų kapinaičių metalinius vartus. 2001 m. pradėta ir 2006 m. baigta statyti Bitėnų kapinaičių tvora. Tais pačiais metais prie Vydūno kapo grąžintas iš Detmoldo (Vokietija) atvežtas ant-

(*Karma Sanjasa Joga*), gaivata iš svarstančio mąstymo (*Džana Joga*), gaivata iš pasišventimo esmingumui (*Adhjatma Joga*), gaivata iš atsidavimo Augščiausiam (*Bhakti Joga*) ir kt. Su joga gimnastikos pradmenimis supažindino panevėžiškis Audrius Daukša. Pademonstravęs elementariausius joga pratimus, susidomėjusiuosius pakvietė į praktinius užsiėmimus. Norintieji juos lankė kiekvieną dieną – kaip geros rytmetinės mankštos ciklą...

Kiti iš anksto numatyti seminarai-pokalbiai sulaukė ne mažiau susidomėjimo. Tai pokalbiai apie Vydūno gyvojo tikėjimo sampratą, vydūniškąją simboliką, Vydūno ir vokiečių kultūros sąsajas. Nebuvo numatyta tik viena – kad ir temos pateikėjai, ir klausytojai bus tokie išvermingi, o klausimai neišsėks iki vėlaus vakaro. Dr. Vacio Bagdonavičiaus, gydytojų Tomo Staniko bei Juozo Šidiškio, o ypač į teosofijos veikalus besigilinančio šiauliškio Antano Stungurio mintys ne visiems buvo lengvai suvokiamos, tad pareikalavo netgi intelektualinių pastangų...

Šiuos pokalbius ir diskusijas, ne kartą jose išplieskus ir karštesniems ginčams, lydėjo nuostabiais balsais apdovanotų Giedrės ir Gintarės Baltakyčių bei Tautvydo Skipičio atliekamos dainos, pritariant pačių pasigamintomis kanklėmis. Šie kūrybingi ir nagingi jaunuoliai atsivežė netgi pačių pasidarytą aitvarą. Nors oras nebuvo labai palankus, aitvaras pakilo pasirinktoje daugiau erdvės turinčioje vietoje – Bitėnų paveikslų sode. Astronomija besidomintis Tautvydas pasiūlė pakeliauti po dangų. Nors vakaras buvo apniukęs, temstant debesys beveik išsisklaidė ir grupelė smalsuolių – nors artėjo vidurnaktis – su jaunuoliais patraukė stebėti dangaus, pažvelgti į žvaigždes gandrų stebėjimui skirtais žiūronais...

viškio į Bitėnus jau ne pirmus metus atvyksta Vydūno bičiuliai, suburti Vilijos Žalienės. Stovyklautojai labai dėkingi ne tik už posmus ir dainas, o ir už atvežtą didžiulį aguonų pyragą, kuriuo Draugija pavaišino tądien į stovyklavietę atvykusius svečius iš Vokietijos.

Vydūno atminimo įamžinimo klausimai – Detmoldo ir Klaipėdoje

Priminsime, kad klausimas dėl Vydūno atminimo įamžinimo Detmoldo (Draugijai jį keliant daugiau nei dešimtmetį) iš mirties taško pajudėjo tik tuomet, kai Vydūno asmenybe sužavėtas šios iniciatyvos ėmėsi Vokietijos ambasados Lietuvoje pirmasis sekretorius Friedrich-Wilhelm Nehl. Detmoldo miesto valdžia ne tik mielai pritarė šiai iniciatyvai, o ir nusprendė savo lėšomis pagaminti atminimo lentą. Ją nutarta atidengti ne privačiame Vydūno gyventame name Moltkės g. 36, o prie namo Wiesenstr. g. 5, kuriame 1946 metais buvo įkurdinti karo pabėgėliai iš Lietuvos (dipukai), ten keletą savaičių gyveno ir Vydūnas. Malonu, kad Vokietijos ambasados kancleris Friedrich-Wilhelm Nehl su žmona Sigrid birželio 30 d. aplankė Vydūno kapą, Rambyno kalną, M. Jankaus muziejų, o atminimo knygoje paliko įrašą apie čia jį atvedusią Vydūno dvasią.

Kaip buvo iš anksto numatyta, ketvirtadienį popiet atvyko svečiai iš Vokietijos – tai Lippės krašto bažnyčios įgaliotinis Rytų Europai kunigas Mirosław Danys ir Detmoldo viešųjų ryšių skyriaus referentė ponia Petra Schröder-Heidrich, atsakinga už 2013 m. gegužės 10–12 d. vykiantį renginį, kuriame bus iškilmingai atidengta atminimo lenta. Pasutinius Vydūno atminimo įamžinimo projekto klausimus apsvarstyti buvo nutarta atvykus į Bitėnus – pasak kunigo M. Danio, „vietoje, kur Vydūno dvasia gyvena“. Lietus neleido ilgiau užtrukti nei Bitėnų kapinaitėse, nei ant Vydūno apdainuoto Rambyno kalno, tad svečių iš Vokietijos ir Draugijos tarybos narių pokalbis vyko jau po Birutės ir Kazimiero Žemgulių namų stogu. Susitikime suderintas atminimo lentos tekstas, aptarti organizaciniai Vydūno biusto (skulptorius Antanas Žukauskas) namo nišoje pastatymo bei

Vydūniečių stovyklos iškilmingas atidarymas Bitėnuose

Tomo Staniko nuotrauka

lietus, šiek tiek pakeitęs stovyklautojų tradicijas, nesutrikdė diskusijų ir numatytų darbų. Netgi stovyklautojų draugiją pamėgęs šuo (bitėniškės namuose, beje, viskuo aprūpintas ir vegetarinės stovyklautojų virtuvės nelepintas) pamiršo savaitei savo namus ir neslėpė tik jam vienam suprantamo didelio džiaugsmo būti kartu...

Stovyklos dvidešimtmetis

Netruko prabėgti 20 metų nuo pirmosios stovyklos, kuri vyko 1992 metų paskutinįją liepos savaitę įkandini su Vydūno grįžimu (1991 m. spalio 19 d.), nes supiltą gražų Vydūno kapą Draugija įsipareigojo globoti ir puoselėti, o pačias kapinaites paversti Mažosios Lietuvos panteono verta šventove. Prisiminimais apie pirmosios stovyklos džiaugsmus ir rūpesčius pasidalino joje buvusieji – dr. Vacys Bagdonavičius, Dalia Viliūnienė, Algirdas Sagatas, Juozas Kuzminskas ir Birutė Žemgulienė. Tai, kad šios stovyklos tapo tradicija, AČIŪ Draugijos garbės pirmininkui dr. Vaciu Bagdonavičiui ir ilgamečiui draugi-

Birutė ir Kazimieras Žemguliai

kapinis akmuo, nuo 1991 m. saugotas Šilutės muziejuje. Pasibaigus didiesiems darbams Bitėnų kapinaitėse, daugiau laiko buvo galima skirti išvykoms, pokalbiams, diskusijoms.

Pokalbiai, diskusijos ir daina – greta

Stovyklos atidarymas, stovyklautojų darbai – talka sodybos šeimininkams ir pokalbiai – prasidėjo, kaip jau įprasta, pirmadienį. Pirmąją pokalbių-diskusijų dieną savąja paskaita *Vydūnas ir joga* gydytojas Tomas Stanikas ne vieną nustebino, pateikęs vydūniškąją joga sampratą: joga yra tikėjimas, žmogaus ryšys su Didžiuoju Slėpiniu. Šiandien daugelis joga deja, sieja tik su egzotiškais indų pratimais, jų mankštinimosi sistema. Toji gimnastika yra tik viena joga kryptis, padedanti žmogui atsipalaiduoti, stiprinti savo psichofizinę sveikatą. Pats žodis *joga* reiškia ryšį, susijungimą. Vydūnas joga aiškina kaip „atsigavimą Dievuje“, šį atsigavusįjį (joga) įvardindamas lietuviškai – tai yra *gaivius*; į šį *atsigavimą* vedantys keliai įvardinami *gaivatomis*, pvz., *gaivata iš veiksmo davinių atsižadėjimo*

Dainuoja ir savo darbo kanklėmis skambina Giedrė, Gintarė ir Tautvydas

Poezijos ir dainų popietę, skirtą Maironiui, sumanė kūrybingi svečiai iš Vilkaviškio. Gyvai skambėjusių posmų ir visus jaudinančių dainų (Maironio žodžiais) popietė baigta giesme „Lietuva brangi“. Iš Vilka-

kiti su numatytais iškilėmis 2013 m. gegužės mėnesį susiję klausimai.

Kur kas sudėtingiau vyko Vydūno atminimo įamžinimo Klaipėdoje klausimo aptari-

mas. Stovykloje apsilankę šios idėjos iniciatoriai iš uostamiesčio Arūnas Trukanas, Jonas Lukšas, Antanas Stanevičius ir Algimantas Švanys supažindino su savos idėjos vizija bei papasakoję apie patiriamus sunkumus, pakvietė Vydūno draugiją aktyviau dalyvauti svarstant šį sumanymą. Beje, dėl Vydūno atminimo įamžinimo Klaipėdoje Draugijos nariai Bitėnuose priėmė Kreipimąsi į Lietuvos Respublikos Premjerą bei Klaipėdos miesto merą (spausdinamas šiame DŽ numeryje – red. pastaba).

Vydūno protėvių takais

Viena iš įsimintiniausių dienų stovyklautojams – išvyka po Šilutės krašto apylinkes, aplankant su Vydūnu ir jo protėviais susijusias atmintinas vietas. Prieš kelionę stovyklautojai išklaušė dr. Vacio Bagdonavičiaus paskaitą apie Vydūno giminės genealogiją. Automobilių kolona patraukė Šilutės link, stabtelėdami Pagryniuose (Vydūno tėvo gimtinėje), Vileikiuose (čia gyveno Vydūno senelė) ir prie miesto bažnyčios, apie kurios varpus (tada – Verdainės) atsiminimuose rašė Vydūnas, jog sekmadienio vidurdienį jiems gaudžiant atėjęs į šį pasaulį. Aplankytos ir Mažių kapinaitės, kuriose palaidoti čia gyvenę Vydūno protėviai Storostos. Į kapinaites maloniai mus palydėjo Šilutės Rotary klubo pirmininkas Aleksas Kvederis ir jo narys Antanas Balvočius. Tai minėto klubo pastangomis sutvarkytos šios kapinaitės – pašalinti bevirstantys medžiai ir pakelti nuvirtę kryžiai. Pagal išlikusios autentiškos tvoros fragmentą ketinama atstatyti ir kapinaičių aptvorą, kad neužklustų iš čia pat stūksančio miško žvėrys.

Viena svarbiausių stovyklautojų kelionės stotelių Jonaičiai – Vydūno gimtinė. Čia, ant Šyšos upės kranto, ieškota išlikusių Vydūno gimtojo namo pamatų. Tenka apgailėstauti, kad iki šiol tam nedėta rimtų pastangų. 1968 m. Jonaičiuose tik atidengta atminimo lenta ant sienos namo, kuriame anksčiau būta mokyklos, bet tikroji Vydūno gimtinės vieta liko nežinoma. Dr. V. Bagdonavičiaus rankose – detalus 1914 metų Jonaičių ir jos apylinkių vokiško žemėlapis kopija. Kaip rodo žemėlapis, XX a. pradžioje Jonaičiuose ant Šyšos kranto stovėjo tik dvi sodybos. Vienoje jų ir gimė Vydūnas. Tai buvusi jo tėvo giminaičio ūkininko Palkio sodyba, kurioje tėvai nuomojo namelį, tariant Vydūno žodžiais, „sode ant Šyšos kranto“. Vienos sodybos pastatę pastebėję jo senumą liudijančius fragmentus ne vienas turbūt pamane, jog gal šioje vietoje ir buvę Vydūno giminaičiams priklausę statiniai? Tačiau ši sodyba yra šiek tiek atokiau nuo Šyšos. Išklaušę jos šeimininkės Onos Petrikaušienės pasakojimo, žemėlapiu vedami nuėjome prie upės. Greitai paaiškėjo, jog čia, ant Šyšos kranto, yra išlikę ne tik seno namo pamatai, o ir šulinys. Kitos prie Šyšos buvusios sodybos vietoje dabar plyti dirbami laukai. Stovyklautojai pasijuto stovį prie realaus atradimo slenksčio. Didelė tikimybė, jog savo kojomis eįjome Vydūno gimtinės žemę, kurioje jis žengė pirmuosius žingsnius. Iš čia mažajam Viliui įpusėjus antruosius, tėvai išsikėlė į Pilkalnį. Su sodybos šeimininkais Ona ir Aloyzu Petrikais atsiveikiname, vildamiesi čia dar sugrįžti.

Paskutinė stovyklautojų kelionės stotelė – Šilutės F. Bajoraičio biblioteka, kurioje buvo pristatytos paskutiniosios Draugijos išleistas Vydūno knygos. Tai faksimiliniai Vydūno knygų leidimai: filosofiniai ir sociologiniai traktatai **Sąmonė** ir **Tautos gyvata**, dramos **Vergai ir dykiai**, **Laimės atošvaita**, **Piktoji gudrybė**... Ši gausų paskutiniųjų metų knygų kraitį pristatė jos iniciatorius, vienas aktyviausių draugijos narių, jos vicepirmininkas Tomas Stanikas. Renginio dalyviams įspūdį paliko ne tik Vydūno knygos, jų išmintis, bet ir Audriaus Daukšos dainuojamos liaudies dainos bei giesmę-meditaciją primenantis šiuolaikiškas kūrinys.

Nukelta į 7 psl.

Kristijonas Donelaitis
1714 - 2014

Keturvalakių Donelaitis

Antrasis rašinys

Regina Gintautaitė, lietuvių kalbos vyr. mokytoja

Šį rudenį visa Lietuva – nuo mokinuko iki Prezidentės – skaito Maironio eiles. O tuo pat metu mes, Keturvalakių mokyklos bendruomenė, dar penkios mokyklos ir saujelė entuziastų grožimės Kristijono Donelaičio žodžiu: spalio 19 dieną Keturvalakiuose susirinko visi projekto „Donelaičio Lietuva“ dalyviai, svečiai, prisijungė ir dar kelios mokyklos.

Lygiai prieš metus, 2011 metų rudenį, kolegė Virginija Tabarienė paklausė, ar sutikčiau kartu imtis projekto, skirto Donelaičiui. Projektas – šiuolaikiniam mokytojui gerai žinoma sąvoka. Dalyvavimas projekte – taip pat ne naujiena. Tačiau imtis organizuoti projektą, kuriame dalyvautų ir kitos mokyklos, jaunoms specialistėms ir ne pačiomis lengviausiomis sąlygomis – ne tokia ir paprasta veikla. Galėtume be to ramiai gyventi ir dirbti,

mokyklos savarankiškai lankėsi Kauno, Vilniaus bibliotekose, kur domėjosi informacija, susijusia su K. Donelaičiu. O mūsų, projekto organizatorių, laukė naujas susitikimas.

Mintis, kaip prisijaukinti „Rudens gėrybių“ tekstus, atėjo mokytojai Virginijai: jau vėl rudenį, kai už lango dargana ir tamsa, kelis ankstyvus rytus, kas gurkšnodamas arbatą, kas padėjęs galvą ant minkštų pagalvių, klausėmės garso įrašų. Klausėmės kelis kar-

jokio lapelio ir su tokiu užsidegimu bei susižavėjimu... Ir tai truko visą rugsėjį ir dar pusę spalio – iki pat renginio. Jie degė tais tekstais, jie mėgavosi Donelaičio kalba, jie netgi draugams mokyklos koridoriuose kartais atsakinėjo „Metų“ žodžiais. Stebėjau visą tą laiką, kai ruošėmės antrajam projekto dalyvių susitikimui ir paties susitikimo metu. Net nežinau, kada ir kokių būdu jie taip užsikrėtė Donelaičiu. Matyt, tai ir liks paslaptis tarp Virginijos ir jos mokinių.

Taigi spalio 19 dieną visi projekto „Donelaičio Lietuva“ dalyviai ir vėl sugužėjo į Keturvalakius. Šio susitikimo tikslas – parodyti, pasidžiaugti, o ir pasiguosti, kaip sekėsi „prisijaukinti“ Donelaičio žodį. Smagu, kad visos projekte dalyvaujančios mokyklos puikiai pasirodė Donelaičio pasakėčių inscenizacijos varžytuvėse. Dalyviai stebino originalumu: Alvito mokiniai, vadovaujami Vidos Kaukaitės ir Rasos Arlauskienės, itin šiuolaikiškai suvaidino „Pasaką apie šūdvalį“. Pilviškių „Santakos“ gimnazijos atstovai taip pat šauniai sušiuolaikino pasakėčią „Šuo didgalvis“. Puikiai pasirodė ir Mokolų pagrindinės bei Igliaukos Anzelmo Matučio komandos. Tačiau geriausiai komisija įvertino mokytojos Ingos Kardauskienės mokinių darbą – Virbalio vidurinės mokyklos grupelė suvaidino pasakėčią „Rudis jomarkininkas“. Stengėmės, kad nesijaustų konkurencijos, kad tiesiog visi pasimegautume vieni kitų gražia ir mums, suvalkiečiams, artima Donelaičio kalba. Tikimės, kad tikslą pavyko įgyvendinti. Esame labai dėkingi folkloro ansamblio „Sūduviai“ vadovei Nijolei Skinkei, kuri „Rudens gėrybių“ tekstams pritaikė šokių ir dainas. O viena, visiems labiausiai patikusi, – tai pačios vadovės pagal Donelaičio „Metus“ sukurta daina. Tikimės, ji ilgai skambės jau ir pasibaigus projektui.

Mus ir toliau džiugina naujai prisijungiančios mokyklos – tai Birštono gimnazija ir Marijampolės savivaldybės Liudvinavo Kazio Bo-

Prisistato projekto naujokai – Birštono gimnazistai

Vytauto Paliulio nuotraukos

bet... Donelaitis?! Ką žinome apie lietuvių literatūros pradininką? Studijų metais ir dirbant mokykloje plačioms apžvalgoms apie vieną autorių laiko kažkaip nelieta. Tačiau visuomet mokiniams norisi pasakyti gerokai daugiau, nei randi vadovėliuose ar pagrindiniuose literatūros mokslo veikaluose. O ar labai jau daug dėmesio skiriame K. Donelaičio kūrybai? Visi pagrindinės mokyklos mokiniai, kaip ir anksčiau, mokosi „Pavasario linksmybių“ ištrauką atmintinai, analizuoja darbštumą ir kantrumą stebinančią gandrų šeimynos sceną. Bet tai beveik ir viskas. Mintis, kad ir pačioms, ir mokiniams apie šią asmenybę ir jos kūrybą vertėtų sužinoti gerokai daugiau, nugalėjo baimes ir abejones.

Po kolegės Virginijos susitikimo su projekto idėjos sumanytoju, gerbiamu Leonu Stepanausku, pats veiklos tikslas tapo truputį aiškesnis: dirbti, domėtis, ieškoti, skaityti, jaukintis... ir skleisti tą „užkratą“ kuo toliau, kad kuo daugiau mokyklų norėtų imtis tų senų, dažnam jau sunkiai suprantamų tekstų. Smagu, kad į kvietimą dalyvauti projekte greitai atsiliepė Marijampolės savivaldybės Mokolų pagrindinė ir Igliaukos Anzelmo Matučio vidurinė mokyklos, Vilkaiviškio rajono Alvito pagrindinė ir Virbalio vidurinė mokyklos bei Pilviškių „Santakos“ gimnazija. Smagu, kad prie visų mokyklų prisijungė ir Vilkaiviškio kultūros centro folkloro ansamblis „Sūduviai“. Pagelbėti sutiko ir Keturvalakių miestelio bendruomenė.

Pirmasis projekto dalyvių susitikimas buvo nedrąsus. Pradėjome nuo lietuvių tautosakos – mokytojos Virginijos mokiniai Kristijoną Donelaitį pristatė apipindami jį patarlėmis ir posakiais. O visų mokyklų atstovai dalyvavo smagioje viktorinoje, kurioje buvo klausimai, susiję su tautosaka ir su Donelaičiu. Susitikimą pabaigėme paskutiniu „Rudens gėrybių“ žodžiu: „vargsim“. Ir iš karto kibome į darbus. Projekte dalyvaujančios

tus, aiškinomės nesuprantamų žodžių reikšmes, ieškojome to laikotarpio panašumų su mūsų dienomis ir audėme mintį, kaip turėtų atrodyti „Rudens gėrybės“ XXI amžiaus pradžioje nedideliame provincijos miestelyje. Idėjų buvo daug, užmojai dideli ir tikrai ne viską pavyko įgyvendinti. Tačiau rezultatas,

Projekto „Donelaičio Lietuva“ iniciatorės Keturvalakių pagrindinės mokyklos liuanistės Virginija Tabarienė ir Regina Gintautaitė su 7 klasės mokiniais šventei paruošė iš „Metų“ poemos „Rudens gėrybių“ ištraukos inscenizaciją.

kurio sulaukėme iš mokinių, nudžiugino ir mus pačias, ir projekto dalyvius bei svečius.

Dar gegužės mėnesį Virginija savo mokiniams išdalino tekstus, kuriuos per vasarą jie išmoko atmintinai. Tekstai nelengvi, bet... Pasirodė, kad jie ir nesunkūs, ir gan įdomūs bei aktualūs mūsų mokiniams. Tik prasidėjus vasarai, repeticijų metu jau buvo tokių, kurie lengviausiai kalbėjo Donelaičio žodžiais be

rutos vidurinė mokykla. Pastarieji dar tik telefonu pranešė apie norą dalyvauti projekte, o birštoniečiai į susitikimą atvyko su maža programėle. Nudžiugino ir renginio svečiai – Marijampolės kolegijos dėstytoja Vida Mickuvienė bei projekto globėjas dr. Arvydas Vidžiūnas. Nesiekiamo garbės, mūsų tikslas – kuo daugiau pažinti Kristijoną Donelaitį ir jo tekstus ir kad to siektų visi projekto dalyviai.

Kristijonas Donelaitis
1714 - 2014

Thomo Manno
Festivalis

Donelaitis ir Mannas „susitiks“ Nidoje?

Kultūros ir meno žurnalas „Kultūros barai“ (2012 m. Nr. 9) išspausdino žurnalisto Leono Stepanausko, gyvenančio Berlyne, atvirą laišką Thomo Manno kultūros centrui Nidoje „Ar Thomas Mannas susitiks su Kristijonu Donelaičiu Nidoje?“. Jau straipsnio pavadinimas teigia mintį, kad bus kalbama apie Thomo Manno festivalio būsimų renginių veiklos gaires. Kaip yra savita L. Stepanauskui, laišką pradėjęs „iš tolo“, apžvelgė šiųmetinį jau XVI Nidos festivalį, į kurį buvo pakviestas pristatyti savo knygą vokiečių kalba „Thomas Mann und Nidden“ (2011), sulaukusią jau trečiojo leidimo lietuvių kalba.

Glauštai priminęs T. Manno namelio atstatymo po karo kliūtis ir vargus bei vėliau užsimezgusią bičiulybę su Šveicarijoje gyvenusia rašytoja našle Katia Mann bei jų vaikais, laiško autorius rašo, kad Thomas Mannas, atostogaudamas Nidoje, norėjęs artimiau susipažinti ir su Lietuva, bet kelionę aplankyti Laikinąją sostinę Kauną vis atidėliojo. Tačiau nebesuspėta.

Pasak laiško autoriaus, mintis „vieną šalia kito paminėti vardus, kurie iki šiolei nebuvo susilietę“, kilo draugiško pokalbio metu. Tai nutikę festivalyje prof. Fridolinui Mannui (T. Manno vaikiai) pasakojant apie savo šaliai pasaulyje garsėjančios J.W. Goethe draugijos veiklą, kurios renginiuose „kalbama ne vien apie Goethe“. Tada ir kilęs klausimas, „ar T. Manno namelis Nidoje neturi panašių pareigų jį globojančiai Lietuvai“, bei mintis „paskatinti, kad susikryžiuotų du žaibai – Thomas Mannas ir Kristijonas Donelaitis“. Tuo renginiu rašytojo memorialinis muziejus Nidoje bei jo vardu pavadintas Kultūros centras galėtų pradėti ir ryškiau „akcentuoti savo, kaip dvišalio kultūrų tilto, pareigą“. Tad laiškė Leonas Stepanauskas, kaip supratome, ir siūlo 2014 metų Kristijono Donelaičio jubiliejaus dienomis „Metų“ kūrėją „pakviesti į svečius pas Thomą Manną“ nepamirštant ir poeto kūrybos vertėjų iš kitų šalių. Be to, laiško autorius primena, kad „Donelaitis jau yra įžengęs (bent Vokietijoje) į muzikos pasaulį kompo-

zitoriaus Rainerio Kunodo ir tenoro bei dirigento Peterio Schreierio iniciatyva. Aišku, būtini ir donelaitikos žinovų balsai, jų prašymai apie naujus tyrimus“.

Laiško pabaigoje Leonas Stepanauskas rašo: „Na, bet tai tik kuklus aptarimas to, kuo, tikimės, mus džiugins tarptautinis Thomo Manno festivalis Nidoje 2014-ųjų vasarą“.

Mano nuomone, Leono Stepanausko pasiūlymas Kristijono Donelaičio gimimo 300 metų sukaktį minėti 2014 metų Thomo Manno festivalyje labai prasmingas. Šis pasiūlymas su kasmet rengiamų festivalių nuostatomis ir dvasia sąsajų turi daugiau, negu reikėtų. Tai sąlygoja ne tik mūsų grožinės literatūros pradininko – kunigo, poeto ir muzikos instrumentų meistro – plačiašakė asmenybė, bet ir jo gimtinė Prūsijos Lietuva, mūsų vadinama Mažąja Lietuva, kuri tuomet aprėpė ir poeto tėviškės Lazdynėlių bei Tolminkiemio padangę, ir Klaipėdos kraštą su Nerija. Nors abu didžius kūrėjus humanistus – K. Donelaitį ir T. Manną – skyrė jų gyvenimo laikotarpiai, tačiau jungė Prūsijos karalystės, vėliau Vokietijos imperijos erdvė, kurioje abu, kaip kūrėjai išlikdami saviti, susiformavo vokiškosios kultūros tradicijoje.

Igyvendinti šį pasiūlymą būtų nesudėtinga, nes gražią pradžią dar 2011 m. padarė Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, surengęs turiningą tarptautinę konferenciją „Kristijono Donelaičio epochos kultūrinės inovacijos“. Kalbėti apie K. Donelaičio kūrybos ir gyvenimo nuostatas bei poeto laikotarpį yra tiek daug įdomių temų ir potemių, jog visas sudėti į vieno festivalio programą būtų net neįmanoma. Be to, festivalyje galėtų skambėti ir poeto laikų muzika, kurią, be abejojimo, girdėjo studijuodamas Karaliaučiaus universitete. Pagaliau 2014 metų T. Manno festivalis aktualia donelaitikos tematika praturtintų ne tik patį festivalį, bet ir gražiai papuoštų Lietuvoje ketinamus plačiai švęsti Donelaičio jubiliejaus metus.

Steponas Lukoševičius

Donelaičio reikšmės nesuvokė net ministras...

Laikas negailestingai bėga artindamas Kristijono Donelaičio jubiliejų. Buvo daug sumanymų ir ketinimų, kurie sugulė į dar prieškriziniais metais ruoštą poeto jubiliejaus minėjimų programą. Bet prasidėjus ekonominiam sunkmečiui ją teko siaurinti, o visus darbus užsibrėžta pabaigti 2013-2014 metais. Nedžiugina ir šiandieninė situacija.

Praėjus daugiau nei pusmečiui vėl pakalbintas prof. **Domas Kaunas**, vadovavęs grupei ekspertų ruošiant poeto jubiliejaus minėjimo programą, sakė, jog „jeigu bus įgyvendinta suglaudinta minima programa, išeis visai gerai. Bet lėšų kol kas nėra, o kitų metų biudžetas dar nepatvirtintas. Nežiūrint į tai, kai kas darbavosi – ruošė leidinius. Nemanau, kad kitais metais bus dosniai atseikėta“, – kalbėjo profesorius ir pabrėžė, jog numatytos keturios konferencijos jubiliejaus tematika tikrai įvyks.

Nacionalinio muziejaus direktorė **Birutė Kulnytė**, kaip ir pavasarį kalbinta, nepraranda vilties, kad pavyks atnaujinti Tolminkiemio muziejaus ekspoziciją. Dabar ji ketina

su trūkstančių baldų brėžiniais važiuoti į Telšius kalbinti meistrus, kad „pradėtų juos gaminti – tikėtina, jog vėliau bus kažkaip atsiulyginta“. O prieš Kalėdas su parkotyriminku dar ketina nuvažiuoti į Tolminkiemį ir aptarti, ką pavasarį su talka reikėtų pasodinti poeto sode. „Jeigu rasis pinigų, tai mes kitais metais tą ekspoziciją padarysime“, – baigiant pokalbį dar kartą patvirtino direktorė.

Beje, iki šiol nesudaryta Vyriausybė komisija, turėianti įgyvendinti pasirošimo Kristijono Donelaičio jubiliejui koreguotą programą. Liūdniausia, kad tuo iki šiol nesirūpino buvęs Kultūros ministras, tad ką bekalbėti apie pavaldinius...

O garbaus amžiaus dr. **Napalys Kitkauskas**, didelių darbų nuveikęs donelaitikoje – memorialo Tolminkiemyje autorius ir K. Donelaičio draugijos pirmininkas, – neatslūgstančio susirūpinimo vedinas vis skambina ir skambina pareigūnams teiraudamas, kas jau nuveikta...

S.L.

Poeto sukakčiai artėjant

Š.m. spalio pradžioje Vilniaus Rotušėje veikė tapybos paroda DONELAITIS 2012, skirta Kristijono Donelaičio 300 metų jubiliejui paminėti. Parodoje, kurios motto „Donelaitis ir jo epocha, poeto literatūrinis palikimas bei „Metų“ interpretacija“, dalyvavo A. Giedrimas, V. Dubauskas, R. Martinėnas, R. Balinskas, V. Marcinkevičius, A. Jonkutė, A. Vozbinas, B. Gražys, M. Furmanavičiūtė, V. Gurskas, A. Griškevičius, V. Ajauskas ir kiti žinomi tapytojai. Tapybos ekspoziciją papildė klaidėdiečio fotomenininko V. Jankausko nuotraukos iš ekspedicijos po Mažąją Lietuvą.

Lapkričio pabaigoje Šv. Jono gatvės galerijoje Vilniuje buvo atidaryta projekto, kuriojame prof. Dalios Matulaitės, „Skulptoriai skaito Donelaitį“ iš bronzos liejimo darbų ekspozicija. Taip galerija jau trečietais metais dalyvauja šiame projekte su vis nauja skulptūros darbų kolekcija. Šių metų parodoje K. Donelaitį „skaito“ skulptoriai iš Lietuvos, Vokietijos ir Lenkijos. Teminių bronzos liejimo simpoziumų „Skulptoriai skaito Donelaitį“ kūrinių idėjos atrankoms konkursu būdu. Parodai išleistas turiningas katalogas ne tik su skulptorių mintimis, jų kūrinių atvaizdais, bet ir poetų eilėmis, skirtomis Donelaičiui. Per penkerius metus sukomplektuotą rinktinę kolekciją ketinama pa-

rodyti K. Donelaičio jubiliejiniais 2014 metais miestuose, susijusiuose su Donelaičio vardu ir lietuvių: Vilniuje, Karaliaučiuje, Klaipėdoje, Tolminkiemyje, Vokietijoje ir Lenkijoje.

Rengiantis artėjančioms Kristijono Donelaičio 300-osioms gimimo metinėms, šiais metais Lazdynėliuose (netoli Gumbinės), poeto gimtinėje, sutvarkyta paminklinio akmens, pastatyto 1992 metais, aplinka: išasfaltuotas keliukas, padidinta ir trinkelėmis išgrįsta aikštelė. Šiems darbams lėšų skyrė Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerija ir srityje dirbantys Lietuvos verslininkai.

Gumbinėje (Guseve) rudenį tradiciškai pagerbtas lietuvių grožinės literatūros pradininko Kristijono Donelaičio atminimas. Ceremonija kasmet vyksta prie K. Donelaičiui skirto paminklo, kuris buvo atidengtas prieš aštuonerius metus. Lietuvos generalinis konsulas Kaliningrade Vaclavas Stankevičius pasidžiaugė, jog Gusevo savivaldybė nuosekliai tęsia istorinės atminties puoselėjimo tradiciją, padedančią geriau pažinti abiejų valstybių kultūrą, skatina tarpusavio supratimą ir pagarbą.

DŽ ir URM informacijos

Vydūno draugijos Kreipimasis dėl paminklo Vydūnui

Bitėnuose (Pagėgių savivaldybė) 2012 m. rugpjūčio 9 d. įvykusiame visuotiniame **Vydūno draugijos** susirinkime, kuriame dalyvavo dauguma Draugijos narių iš Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio ir kitų Lietuvos vietovių, svarstyta Vydūno paminklo statybos klausimas bei priimtas **Kreipimasis į Lietuvos Respublikos Ministrą Pirmininką ir Klaipėdos miesto merą**.

Vydūno draugija yra tvirtai įsitikinusi, rašoma **Kreipimesi**, kad paminklą Vydūnui reikėjo pastatyti seniai, nes šis iškilus kūrėjas ir mąstytojas yra vienas iš ryškiausių ne tik Mažajai Lietuvai, bet ir visai lietuvių tautai ypatingai nusipelnusių asmenybių. Jis vertas pagarbos ne mažesnės nei M. Mažvydas, K. Donelaitis, M.K. Čiurlionis, Maironis, I. Simonaitytė ar kitas panašaus masto kūrėjas. Paminklu Vydūnui rimtai susirūpinti dabar yra pats laikas, nes beliko penkeri metai su trupučiu iki šio kūrėjo gimimo 150-mečio (2018 m. kovo 22 d.). Tai nuo šandien turi tapti valstybinės svarbos reikalu, kurį spręsti turėtų išpareigoti Vyriausybė, o jo vykdymo imtis Kultūros ministerija kartu su ta savivaldybe, kurios teritorijoje bus parinkta vieta paminklui. Reikia tikėtis, kad netrukus bus sudaryta ir Vyriausybė komisija minėtai sukakčiai rengtis, o paminklo atidengimas taps vienu iš svarbiausių jos programos punktų. Tačiau kai ką nuveikti reikia nedelsiant bei nepažiopsoti kažko svarbaus, kas galėtų įvykti dabar ar artimiausioje ateityje. Tad ilgiau nebelaukiant reikėtų padiskutavus apsispręsti, kurioje vietoje galėtų iškilti paminklas. O rasti skubotam bei neapgalvotam apsisprendimui yra gana rimta aplinkybė. Tai ruošimas Klaipėdoje rekonstruoti Atgimimo aikštę ir dėl jos kylančios įvairios idėjos bei pasiūlymai. Viena jų, kurią išskėlė Mažosios Lietuvos Reikalų Tarybos Klaipėdos krašto skyrius – rekonstruojamoje aikštėje pastatyti paminklą Vydūnui.

Šią idėją aptarti verta labai rimtai, nes, praleidus ją negirdomis, nepasinaudojus su-

sidariusia gera proga, gali įvykti vienas apmaudžiausių pražiopsojimų. Tą idėją apsvairstė Vydūno draugijos visuotiniame susirinkime ir jai pritarė. Pirmiausia Klaipėda, kaip mums atrodo, Vydūno paminklui yra viena iš tinkamiausių vietų, nes šis miestas šiandien ryškiausiai įprasmina istorinę Mažosios Lietuvos atmintį bei stengiasi ją susieti su dabartimi. XX amžiaus miesto kultūros raidoje čia išpausti labai ryškūs didžiojo Mažosios Lietuvos sūnaus veikimo pėdsakai, atrodo, ir šiandien tebeaidi jo žingsniai. Be to, su Vydūno vardu susiję vyksta svarbūs kultūros renginiai, kaip dainų šventės, parodos, konferencijos, iškilmingai minimos jo sukaktys, o jo kūrybinis palikimas įeina į Universiteto studijų programas.

Tad visiškai pritariame ir siūlymui paminklą Vydūnui statyti miesto Atgimimo aikštėje, rašoma Vydūno draugijos Kreipimesi. Atsižvelgiant į Vydūno fenomeno reikšmingumą Mažajai Lietuvai ir Lietuvos valstybei paminklas jam turi iškilti centrinėje, kuo reprezentatyvesnėje, didesnio žmonių susibūrimo miesto vietoje. Atgimimo aikštė tuos kriterijus atitinka. Neturi atsitikti taip, kad užginčijus šios aikštės tinkamumą Vydūno paminklas būtų nuklaidintas kur nors į atokų užkampį, miesto svečių atsitiktinai užklystamą skverelį ar mažai kam žinomą gatvelę miesto pakraštyje. Tokiu paminklu Vydūnas būtų įprasminamas tik kaip marginalinė, periferinė reikšmės figūra.

Dėl Atgimimo aikštės pasirinkimo Vydūno paminklui esama ir prieštaravimų. Svarbiausias argumentas prieš tokį pasirinkimą yra tas, jog šioje aikštėje yra stovėjęs paminklas Leninui. Bet toks argumentas mūsų neįtikina. Taip argumentuodami lengvabūdiškai nuvertintume labai daug architektūriškai ir kitaip vertingų vietų.

Lietuvoje gajai nuostata, jog „užkeiktose“ vietose šiukštu nieko reikšmingo dabarčiai nekurti, nes gali blogai veikti ten stovėjusių

⇒ stabų „dvasios“. Betgi tas „dvasias“ reikia išvaikyti ir jų valdytas teritorijas atsikariauti. Būtent nauji objektai sovietmečio stabų uzurpuotose geriausiose miestų ar miestelių vietose ir turėtų atkurti prieš tai buvusią ar sukurti naują jos gerąją tų vietų aurą, suteikti joms tų objektų teikiama sakralią prasmę bei tikro kultūrinio reikšmingumo matmenį. Nejaugi to nereikia dabartinei Atgimimo aikštei, tikrajam jos vardo prasmingumui įtvirtinti? Jei toji aikštė nieko neverta ir savimi sumenkintų Vydūno reikšmingumą, tad kam ją taip reikėjo pavadinti – juk ji diskredituoja patį Atgimimą! Beje, Vydūnui skirtas paminklo ar skulptūrinės kompozicijos atsiradimas šioje aikštėje kaip tik labai gražiai įprasminėtų jai suteiktą vardą. Atgimimą datuojame 1988-ųjų birželio, o tų metų kovo-balandžio mėnesiais per visą Lietuvą nuvilnijo dvasios laisvę skelbianti Vydūno 120-mečio minėjimų banga – tikrasis Atgimimo šauklys, pranašavęs greitą Sąjūdžio užgimimą. Nejaugi nėra ši sąsaja didžiai prasminga, juo labiau, kad tikrasis dvasinis atgimimas, į kurį tautą kvietė Vydūnas, dar tebelaukia mūsų. Prisiimkime, kad Klaipėda ir buvo bene ryškiausias Vydūno sukakties minėjimų židinys, kad, ko gero, visi tų minėjimų dalyviai tapo aktyviais Sąjūdžio dalyviais, o kai kurie – ir vadovaujančiais. Taigi, jei syki pasirinkome aptariamą aikštę Atgimimo vardui įamžinti ir iki šiol nesigaillime, tad gal pasistenkime tą pasirinkimą padaryti dar prasmingesnę ir pasinaudokime tam tinkama proga, kartu atiduo-

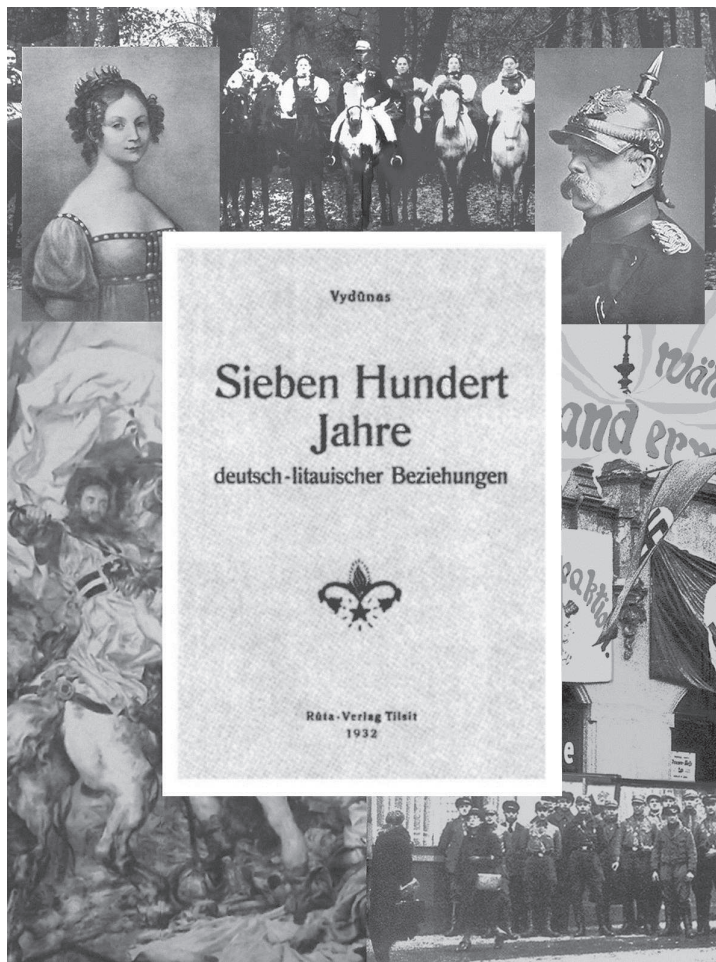
dami tikrą pagarbą jos su kaupu nusipelnusiam Vydūnui.

Paminklą turime statyti kaip dėkingumo ženklą už tai, ką gavome. Ar pastatytu paminklu tasai dėkingumas ir nuoširdi pagalba bus tikrai išreikšta, priklausys ir nuo to, kaip bus įgyvendinta jo idėja. O tai palikime tiems, kam bus patikėta imtis šios garbingos misijos. Jeigu šią misiją jie atliks kaip šventą įsipareigojimą, nebeturės jokios reikšmės faktas, kad čia kažkada stovėjo Lenino statula. Jie savo kūriniumi sugebės tą vietą atšventinti. Kad taip įvyktų priklausys nuo to, kaip skaidriai vyks paminklui sukurti konkursas, kokias galimybes turėsime aptarti ir vertinti pateiktus projektus. Viešą konkursą reikėtų skelbti kuo greičiau, kad pakaktų laiko tiek projektų kūrimui, tiek dėmesingam jų vertinimui.

Išreikšdami savo nuomonę dėl vietos paminklui parinkimo, manome, kad būtų galima svarstyti ir alternatyvius variantus. Tačiau tie svarstymai neturėtų dirbtinai gaišinti laiko ir svarbiausia – liktų neapsispręsta, o Vydūno įamžinimui tektų laukti dar geresnių laikų, kaip jau yra atsitikę, baigdamas Kreipimąsi pabrėžia Vydūno draugija.

Visuotinio Vydūno draugijos susirinkimo vardu Kreipimąsi pasirašė Vydūno draugijos Garbės pirmininkas **Vaclovas Bagdonavičius**, Draugijos pirmininkė **Rima Palijanskaitė**, Draugijos vicepirmininkas **Tomas Stanikas**, Tarybos nariai **Audrius Daukša**, **Stasys Dragūnas**, **Zenius Jurgelaitis**, **Juozas Šidiškis**, **Vilija Žalienė**.

Paminėtas Vydūno knygos aštuoniasdešimtmetis

Vydūno veikalas „Sieben Hundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen“ („Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių“) viršelis (centre)

Kairėje apačioje – fragmentas iš J. Mateikos paveikslo „Zalgirio mūšis“, kuriame palaužta kryžiuočių galybė; viršuje – Prūsijos karalienė Luizė. Jos rūpesčiu Karaliaučiaus krašte, Karalienės gyvenvietėje, 1811 m. įkurta Mokytojų seminarija lietuvių kalbos mokytojams rengti. Viršuje – Lietuvos merginos ant žirgų sutinka Vokietijos kaizerį Vilhelma II prie karalienės Luizės ažuolo Tauralaukyje, 1890 m.; dešinėje viršuje – „Plieninis kancleris“ Otto von Bismarckas (1815-1898), kurio valdymo metais (nuo 1871 m.) pradėta šalinti lietuvių kalbą iš viešojo gyvenimo; apačioje – SA smogikai Berlyne, 1932 m. Naciams atėjus į valdžią, lietuviškoji veikla Prūsijos Lietuvoje buvo galutinai užgniauzta.

DŽ montažas

2012 m. rugsėjo 6 d. Vydūno draugija pakvietė į Vilniaus igulos karininkų ramovę paminėti garsiosios istoriosofinės Vydūno knygos „Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių“ pirmojo vokieškojo leidimo pasirodymo aštuoniasdešimtmetį. Knygą išspausdinus, išplatinta tik nedidelė jos tiražo dalis, o likusią, didžiąją, 1934 m. konfiskavo hitlerinė valdžia. 1938 m. jos autorių pasodino į kalėjimą, bet, pasigirdus įžymiausių pasaulio žmonių protestams, paleistas. 1982 m. Vydūno fondas Čikagoje išspausdino 2-ąją šios knygos leidimą ir išplatino pasaulio bibliotekose. Lietuviškai šis dramatiško likimo veikalas tebuvo išleistas tik 2001 m.

Apie šios knygos reikšmingumą, kūrimo aplinkybes, dramatišką jos likimą, lietuviš-

kojo leidimo peripetijas kalbėjo renginyje dalyvavę Vydūno draugijos Garbės pirmininkas dr. Vacys Bagdonavičius, šios Draugijos Garbės narys berlynietis žurnalistas Leonas Stepanauskas, knygos vertimo redaktorė dr. Lilija Kudirkienė, istorikas dr. Algirdas Matulevičius, vertėjo Rapolo Šaltenio sūnus dailininkas prof. Arvydas Šaltenis.

Vokiškai ir lietuviškai skambėjo knygos ištraukos, skaitomos germanistės Irenos Tumavičiūtės ir aktorės Ritos Juodelienės. Mažosios Lietuvos dainas atliko Eglė Burkšaitytė ir Apeigų folkloro ansamblio „Kūlgrinda“ dainininkės, skambėjo jaunųjų vydūniečių atliekama kanklių muzika.

Vydūno draugijos informacija

Vydūniečiai Bitėnuose savi jau 20 metų

Atkelta iš 6 psl.

Draugijos suvažiavimas ir atsisveikinimas su Bitėnais

Šeštadienį vyko septintasis Draugijos suvažiavimas, kuriame paminėtas stovyklos 20-metis, apžvelgti padaryti darbai ir įveikti nenumatyti sunkumai. Be to, atnaujinti Drau-

pastebėjimus dėl pernelyg menko stovyklautojų dėmesio nuostabioms Bitėnų apylinkėms. O rimčiausia Birutės pastaba ir priekaištas buvo paskutiniaisiais metais pamiršti su Bitėnų kaimo gyventojais vykę susitikimai, kurių bitėniškiai labai pasigėdą. Tai pripažinę vydūniečiai kitąmet pasižadėjo jau pirmomis stovyklavimo dienomis pasikviesti bi-

Prie Vydūno kapo su svečiais iš Detmoldo Petra Schröder-Heidrich ir Miroslav Danys (pirmieji iš dešinės)

E. Skipičio nuotrauka

gijos įstatai pagal Lietuvos Respublikos Asociacijų įstatymą. Tai atliko Vydūno draugijos pirmininko pavaduotojas Algimantas Jucevičius.

Sekmadienį prieš išvykstant, sodybos šeimininkai Žemguliai tarsi savo šeimos narius mus pakvietė prie vaišių stalo, kartu padėkodami už talką. Šiems vyriškiems darbams, kaip jau ne kartą vadovavo konkrečius darbus linkęs daryti vilniškis Stasys Urbonas. Atsigręžus į labai greit prabėgusią savaitę, įvertinti ne tik šios stovyklos pasiekimai, o ir trūkumai. Įsiklausyta į Birutės Žemgulienės

tėniškis ir kartu praleisti galbūt ne vieną vakarą. Tad su šiomis būsimo susitikimo viltimis stovyklautojai paliko savąją vasaros šventvietę Bitėnuose...

Vydūno draugija nuoširdžiai užjaucia Garbės narę prof. dr. Aušrą Martišiūtę dėl ankstyvos sesers mirties

Trumpai

Neringoje š. m. spalio 9-12 dienomis vyko Bendros Lietuvos ir Rusijos demarkavimo komisijos posėdis, užbaigus sienos ženklinimą Kuršių nerijoje. Ženklinimo darbai šiame regione sudėtingi dėl išskirtinių gamtinių sąlygų – nemaža dalis sienos eina smėlingomis kopomis, tad specialiai šiam ruožui sukurti plastikiniai ženklinimo stulpai apsaugoti nuo užpustymo.

Lietuvos konsulate Tilžėje (Sovetske) Lietuvos institucijų atstovai bei diplomatai, užsienyje kuruojantys švietimo klausimus, su srityje dirbančiais lietuvių kalbos ir etnokultūros mokytojais svarstė, kaip sustiprinti liuanistinį švietimą. Susitikime dalyvavo Užsienio reikalų ministerijos Užsienio lietuvių departamento direktorius Arvydas Daunoravičius, Švietimo ir mokslo ministerijos atstovai, Lietuvos generalinis konsulas Kaliningrade Vaclavas Stankevičius, Kaliningrado srities pareigūnai bei lietuvių kalbos mokytojų atstovai. Susitikimo dalyviai konstatavo, jog pastaruoju metu padidėjęs susidomėjimas lietuvių kalba bei etnokultūra srities lavinimo įstaigose ir su tuo susijęs nuolatinis lietuvių kalbos mokytojų poreikis krašte. Šiuo metu 24-iose srities mokyklose įstaigose 850 mokleivių lietuvių kalbos ir etnokultūros moko 17 mokytojų, su kuriais URM yra pasirašiusi neformaliojo švietimo paslaugų teikimo lietuvių bendruomenėse užsienyje sutartis.

Karaliaučiuje baigiantis š. m. I pusmečiui Ketvirtoje bibliotekoje įvyko lietuvių ir rusų kalbomis leidžiamo kultūros žurnalo „Santara“ pristatymas miesto kultūros visuomenei ir lietuvių bendruomenės nariams. Prieš du dešimtmečius Lietuvoje vėl pradėtas leisti kultūros žurnalas išeiviams „Santara“ tęsia savo pirmąją savaitraščio „Santara“, ėjusio 1917-1918 metais Maskvoje ir Petrograde, tradicijas.

Lietuvos konsulatas Sovetske (Tilžėje) šių metų spalio pabaigoje surengė Lietuvos pedagogų susitikimą su Sovetsko bei Nemano švietimo skyriaus atstovais. Susitikime aptartos dvišalės partnerystės perspektyvos ir susitarta dėl Lietuvos rajonų mokyklų atstovų vizito Tilžėje. Lietuvos pagrindinių mokyklų asociacijos prezidentas Bronislovas Aleksandravičius ragino skatinti Lietuvos ir Karaliaučiaus srities mokyklų bendradarbiavimą ir ieškoti ugdymo įstaigų, norinčių dalyvauti bendruose darbuose.

Svečiai iš Lietuvos padėjo gėlių prie garsaus Mažosios Lietuvos kultūros veikėjo Vydūno memorialinės lentos, pritvirtintos prie namo, kuriame filosofas gyveno ir kūrė.

Paruošta pagal URM informacijas

Lietuva prie Baltijos
ir Pasaulyje

„Partija, kuri pati – ne tik atskiri jos nariai – yra teisiųjų suole, neturėtų dalyvauti Vyriausybės formavime“, – po rinkimų į Seimą griežtai pareiškė Prezidentė Dalia Grybauskaitė. Aišku, mintyse ji turėjo taip vadinamą atsibastelio Uspaskicho sukurtą „Darbo partiją“, kurios net trys nariai, tapę

seimūnais, tarp jų ir jos pirmininkas, teisiams už sukčiavimą. Teko suklusti: nejaugi prasidės esminis apsivalymas nuo perėjūnų, parsidavėlių, finansinių ir ekonominių sukčių? Juk po Konstituciją pamynusio Pakso atstatydinimo iš prezidento pareigų visuomenės dalies, iki šaknų nepakąstos sovietizmo, viltys neišsipildė. Tad dabar net sunku ir patikėti, kad pagaliau turime principingą Prezidentę, pareiškusią moralinę nuostatą, kuria privalu vadovautis formuojant vyriausybę. Demokratija turi teisę

gintis ne tik teisinėmis, bet moralinėmis nuostatomis. Antraip būtų ne tik suduotas skaudus smūgis Lietuvos, po pusmečio besirengiančios pirminkauti Europos Sąjungai, prestižui, bet ir iškiltų grėsmė valstybingumui.

Viltis apsivalyti atgijo, kai Prezidentė ryžtingai ėmėsi šaliai gyvybiškai svarbios, ją įpareigojančios ir sunkios užduoties: Valstybės vadovei tenka galvoti su kriminalu atsiduodančia naujojo Seimo dauguma, kurią išrinko „kolchozinio“ mąstymo rinkėjai.

Tačiau stebina kitkas – kai kurių politologų akli pamokslavimai Prezidentei, kuri, kaip moralinis garantas, vykdo savo pareigą. Matyt, ir jie praradę moralumo supratimą. Žinoma, galutinį tašką privalės padėti teismas. Bet ir po nepalankaus teismo nuosprendžio (jei taip nutiktų) socdemai, tarp kurių nemažai buvusių bolševikų, gatavi susidėti net su velniu, vargiai ryšis sukčius su jų visa partija išgrūsti iš koalicijos.

Kai pažiūri į Vyriausios rinkimų komisijos rausvai nuspalvintą Lietuvos žemėlapi, rodantį, ko-

kiuose plotuose balsuota už dabartinio Seimo daugumą, pasidaro gaila sovietinio mentaliteto žmonių. Ir tik Kauno, Vilniaus bei Klaipėdos žali plotai tarsi salos, kur rinkėjų dauguma buvo kitokios nuomonės, teikia vilties, jog ateityje ne tik didmiesčiuose rasis vis daugiau sąmoningų, dvasines ir moralines vertybes ginančių piliečių. Tikėkimės, kad Prezidentės nuostatos pakins daug ką atsikvošėti.

2012-11-16
Steponas Lukoševičius

„Alko“ klubo plakatų paroda Seime

Artėjant SAJŪDŽIO 25-mečio sukakčiai š.m. spalio viduryje Seime surengta plačiai visuomenei nežinoma „Alko“ klubo plakatų paroda „Nuo SAJŪDŽIO priešaušrio iki LIETUVOS valstybės NEPRIKLAUSOMYBĖS atkūrimo“. Krašto kultūros ir istorijos pažinimo „Alko“ klubo, 1967 m. įsikūrusio Skaičiavimo mašinų specialiajame biure, veikla pasižymėjo įvairiapusiškumu, tačiau klubas labiausiai išgarsėjo rengdamas skaitlingas talkas Tolminkiemyje, atstatant Kristijono Donelaičio bažnyčią ir kleboniją, kuriose veikia poeto muziejus.

Susikūrus Sajūdžiui, „Alko“ žmonės ištarė Maironio žodžius: „Numesk, Tėvyne, rūbą seną, kurį užvilko svetimi...“ kaip savąjį credo ir peržengė sovietinio režimo legalumo ribas – atvirai prabilo apie inteligentijos priedermes tautai ir reiškė nepriklausomos Lietuvos idėjas, o savo lūkesčius išsakė ne tribūnose, bet aktualijas atspindinčiais plakatais. Minimoje parodoje tarp trisdešimties eksponuojamų lakštų, atspindinčių minimą

Kalba Seimo kancleris Jonas Milierius. Šalia – Seimo Pirmininko pavaduotojas Česlovas Stankevičius, Europos Parlamento narys prof. Vytautas Landsbergis, plakatų autorius Steponas Lukoševičius, grafikas prof. Juozas Galkus, dr. Jonas Puodžius, dr. Napalys Kitkauskas su žmona Laimute, Algimantas Budriūnas su žmona Irena, kiti „Alko“ klubo bičiuliai ir svečiai

Ekspoziciją apžiūri Sausio 13-osios naktį Seime budėjęs laisvės gynėjas, „Alko“ klubo aktyvus narys Eimutis Katkevičius ir svečias Gerardas Miselis

Seimo fotografės Olgos Pasaškovos nuotraukos

laikotarpį, rodyti ir du su Karaliaučiaus kraštu – Mažąja Lietuva tiesiogiai susiję plakatai. Pastarųjų sukurta žymiai daugiau, bet tolimesnių šios parodos tematikai. „Alko“ plakatų autorius – ilgametis klubo pirmininkas, fizikas Steponas Lukoševičius.

Parodą atidarė Seimo Pirmininko pavaduotojas Česlovas Stankevičius. Kalbėjo „Alko“ klubo bičiulis, pirmasis po Nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos valstybės vadovas, dabar Europos Parlamento narys prof. Vytautas Landsbergis, vienas klubo įkūrėjų prof. Edvardas Gudavičius, žinomas plakatų kūrėjas prof. Juozas Galkus, po 20 metų viešumon iškėlęs ir labai palankiai įvertinęs klubo plakatų, Seimo kancleris Jonas Milierius, buvęs Skaičiavimo mašinų gamyklos inžinierius Gediminas Adomaitis, „Alko“ klubo narys dr. Jonas Puodžius, K. Donelaičio draugijos pirmininkas dr. Napalys Kitkauskas ir plakatų autorius. Kalbėjusieji pabrėžė „Alko“ klubo veiklos reikšmę Atgimimo metais ir Lietuvos žygio atkuriant Nepriklausomybę laikotarpiu, prof. J. Galkus pasidžiaugė suradęs mažai žinomų plakatų autorių. Parodą apžiūrėjo ir prie kavos puodelio prisiminimais pasidalijo susirinkęs gausus klubo bičiulių būrys.

„Alko“ informacija

**DONELAIČIO
ŽEMĖ**

Steigėjas ir leidėjas:
Kristijono Donelaičio draugija
Redaktorius: **Steponas Lukoševičius**
Spaudai parengė **Janina Čepulytė**

Pasirašyti straipsniai nebūtinai sutampa su redakcijos nuomone
SL 1537. 2012 m. II pusmetis Nr.3-4 (207-208) 2 leid. apsk. lankai.
Tiražas 600 egz.

Laikraščio leidimą remia **TAUTOS FONDAS** ir

"Donelaičio žemės" konsultantai: **dr. V. Bagdonavičius, prof. J. Girdzijauskas, V. Gocentas, prof. D. Kaunas, dr. N. Kitkauskas, dr. A. Matulevičius, J. Matulevičius, dr. S. Pocyte, V. Šilas**

Adresas laiškam: Barboros Radvilaitės g. 7/2, LT-01124 Vilnius, Lietuva. Telefonai: 244 83 63; 8 628 93 953 Spausdino AB "Spauda", Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius. Tel.: 243 11 22